

տակարանաց: Ասկէ զատ հոն կար նաեւ տակազիր մը ԺԶ-ԺԷ դարէն որ դժբախտաբար հակառակ քանիցս փորձելու, չկրցայ ձեռք առնել: Արժանազրութեանց վերջինն է եկեղեցւոյն հիմնարկութեան արձանագիրը:

«Յամի Տա. և 1820 օգոստոսոս ողորմութեամբ տն. ի հիմանէ ետր կատուցաւ ար. եկեղեցիս յանուն տրքն. Ստեփաննոսի յառաջնորդ. տն. Մեհրուպայ Արքեպիս. արդեամբ և շանիք օրհնեալ իշխանաց և անասէր ժողովրդոց հայոց:

Եկեղեցիին ցած ու միջին շէնք մըն է քանի մը սանդուխ գետնէն վար, ունի վերնատուն մը: Եկեղեցւոյն լայնքն է 9 արշըն իսկ երկայնքը 25 արշըն. ունի 1 պահարան. գոտը կը բացուի եկեղեցւոյն շէնքին փորին վրայ: Ունի 3 խորաններ, որոնց մէկուն ետին կար զաղտնի պահարան մը լքեալ, ուր կը գտնուէր անտուկ մը փոշեպատ, անզօրածնելի, խառնիխառն իրերով: Աջակողման և միակ պահարանին մէջ գետեղուած է Մկրտութեան աւազանը: Մէկ խօսքով եկեղեցիին բնաւ «հիմանէ ետր կատուցաւ» իր ետևը չունի, այլ եկեղեցիի յարմարացուած շէնքի մը ապաւորութիւնը կ'ընէ: Իմ հոն գտնուած ատենա ժողովուրդը շատ եկեղեցասէր չէր, հազիւ 30-35 հոգի կը հաւաքուէին կիրակնօրեայ ժամասացութեան ներկայ ըլլալու:

Կրօնական կեանքը.

Թաթար Քազարճը ունէր նաեւ վարժարան մը 20-25 երկսեռ աշակերտներով, մէկ ուսուցիչով և մէկ զաւարանով, զետեղուած եկեղեցւոյն շրջափակին մէջ: Դպրոցին հիմնարկութեան թուականն է նախքան 1894ը որովհետեւ 1894 հոկտեմբեր 1ին կը հիմնուի Խորէնեան ընկերութիւնը իբր նեցուկ համանուն վարժարանին: Խորէնեան ընկերութեան կանոնագիրը տպագրուած է Ի Ֆիլիպէ վ. Թեյլալեանի տպարանը, 1894ին: Խորէնեան ընկերութեան նպատակն է, Ա. տեղւոյն Խորէնեան վարժարանին երկսեռ ուսանողաց թիւին հա-

մեմատ ըստ օրինի չափաւոր նորակառոյց դպրատուն մը շինել: Բ. եկամուտները ճոխացնել: Գ. եթէ գտնուին արժանաւոր ուսանողներ տեղւոյս երկսեռ վարժարանէն շրջանաւարտ եղած և բարձր դաստիարակութեան փափագող, այնպիսիներուն ըստ կարելոյն օժանդակել: Կանոնագիրս տպուած է հայերէն և հայատառ տաճկերէնով: Դպրոցին զատ հայերը հոս ունին Ռաֆֆի մատենադարան մը ուր կան 150-200 հայ և օտար գիրքեր: Մատենադարանը հիմնուած է 1910ին խումբ մը երիտասարդներէ, որոնցմէ յիշուելու արժանի են ՊՊ. Կարապետ Թազուրեան և Նիկողոս Նիկողոսեան:

Յ. ՔԻՐԵՍԵԱՆ

Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

(ԺԶ. ԺԷ. ԺԸ և ԺԹ Դ. Գ. Լ.)

(Շար. տնս բազմ. 1928, էջ 339)

Ե.

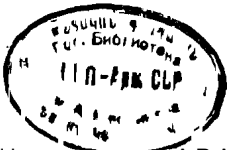
(ԺԹ. Դ. 1800-1865)

Տաճկահայերու դարը շատ բեղմնաւոր շրջան մը եղած է հայ գրականութեան համար:

Հատե՛ր ուսումնասիրած են այն շրջանը մանրամասնօրէն. հետեւաբար աւելորդ կը սեպենք կարգ մը գրական դէմքեր և անոնց բազմաթիւ երկասիրութիւնները յիշատակելու, անուններով և թուականներով, ինչ որ մեզ շատ հետաքննելու պիտի տանէր:

Այս անգամ պիտի սկսինք աշխարհաբար տապանագիրներէն, որչափ որ կարելի է թուականի կարգով, փոքր թ շատէ զաղափար մը կազմելու համար աշխարհաբար կրած ձեռագիրներուն, այն ատենուան գրական ձեւերուն, ոճերուն և այլնի մասին:

Ինչպէս յայտնի է աշխարհաբար իբր գրական լեզու ի պատուի չէր այն ժա-

մանակները: Մանաւանդ ընթացումները, որոնքը և ոտանաւորները, անպատճառ զբարբար կը գրուէին:

Տապանազիր յօրինողներ կային յառկապէս, որոնք լաւ կը վարձատրուէին ինչպէս, Կէնորդ զայր, Կիրգոր Փէշտիմալեան, Յովհաննէս Եղեկեան, Յարութիւն Պէտանան, «Բանասէր» կոյր Մինաս Խարբերդցի մականունեալն «Կէչիտ» ի կարգէ մուրացողաց, Յովսէփ Թափուքճեան և այլն: Չենք խօսիր Միխիթարեան վարդապետներու մասին, որոնք շատ գեղեցիկ տապանազիրներ յօրինած են: Հետեաբար աշխարհաբար տապանազիրներու յօրինումը՝ տեսակ մը յանդգնութիւն պէտք է նկատենք այդ ժամանակներուն համար:

Դժբաղդարար, շատ մը տապանազիրներու հեղինակները անձանթ մնացած են, թէև երբեմն այս տեսակ ոտանաւորներու սկզբնատուներ կարողաւոր, կարգ մը անուններու կը ծանօթանանք:

Ասկէ զատ ասորէն անդէն հաւաքուած յիշատակութիւններ մեզ կը յայտնեն նաև որիշ տապանազիր յօրինողներու անունները: Գործինակ վարը թիւ 1. տապանազիրը գործն է «Խարբերդցի Ճերեան» «օղլու» (Ճերեանեան, Կէչիտ) մուրացիկ «կոյր Մինասին» որուն մէկ ընդարձակ «ոտանաւորը Մարգիս զայր Յովհաննէ» «սեանի» (առ Տը. Թորգոմեանի) մէկ ձեռագրին մէջ յառա՛ կը բերուի—բանա— «սէր տիրացու Մինաս, ի ծնէ կոյր ի կարգէ գէ մուրացողաց — վերնագրով՝: Չաքա— «րիս Կաղզուանցի զինքը թիարան նե» «տած է, եւ որուն համար Պատրիարք» «քին կենսագիրը Պօղոս ԲՆ. կըսէ. — Նախ» «կոյր Մինասն, որ յառաջն էր շատա— «գով Հայոցս եկեղեցւոյ, բայց յետոյ քա» «րօզիչ կողմանն նոցա. — Մինաս գրած» «է հայ կաթողիկէ Ճիլաճի Յովհաննու» «Պէտրոլի գերեզմանատունը թաղուած

«վելտասանամայ զստեր զբարբար՝ տա— «պանագիրը: Ինքն ալ ի ծերութեան կա— «թուածով մեռած է 23 Մայ. 1813ին և «նոյն գերեզմանատունը թաղուած Տը. «գեանց ծախքով՝»:

Ամէն պարագայի մէջ նկատի ունենալով Կ. Պոլսոյ հայերուն թիւը, տնտեսական, ուսումնական ևայլն վիճակը ու բաղադրանքով ուրիշ համայնքներու անհամեմատ աւելի բարգաւաճ, բարեկեցիկ և հանգստաւէտ դիրքին հետ, մենք կը տեսնենք որ հակառակ այս ամէնուն, մեր հայերը՝ ամէնէն աւելի ստուտը թիւով և ամէնէն աւելի գրական որակով յիշատակներ ձգած են իրենց տապալ սերունդներուն, կարելի եղածին չափ վայելչօրէն և անկորնչելի կերպով քանդակուած մեծ ու պզտիկ քարերու վրան, անբաղդատելիօրէն գերզանց ուրիշներէ, որտապաւ, յուզիչ և խորհրդաւոր՝ իրենց պարունակութեամբ, մանաւանդ բարմանալի կերպով հետաքրքրական իրենց կենսագրական հակիրճ տեղեկութիւններով, թուականներով ու այլ թանկագին ծանօթութիւններով:

1. Թէպէտ կանուի գարնան ծաղիկ ծաղկեցայ, Եւ գերկուորեակ պտուղ բերեալ բերկեցայ Յեա սակաւ աւուրց կարկտաւար ձաղկեցայ Տերեւթափ աստի կենաց զրկեցայ: Չորեքտասան ամաց եղեալ հարսնացայ: Վելտասանիս Տեառն կամօք հող դարձայ: Ի նորածին մանկանց իմոց հեռացայ: ... Սերողէս և Քերողէս մոռացայ: Մայր իմ քորք իմ և եղբարք իմ անդ լային Եւ սիրելիք առ հասարակ ողբային: Իսկ Օհաննէս պարոն հայր իմ Ճիլաճին, Ջիփսայն Գրիգոր առեալ ընդ իւր ողբային: Թուին հազար երկերիւր իննեակ հնգին, Յաւուր կիրակէի վելտասան մարտին, Չուեցի եւ առ համայնից ցանկալին: Արդ յիշեցէք յաղօթս ձեր Թագուհին:

1. Տես ուրիշ երկու տաղեր 2. Տարեան. 467 իդ. ԿՊ.

2. Ինչպէս մեր ընդօրինակութիւնն կ'երևայ աշխարհաբար յօրինուած է այն տապանագիրը:

3. Հանդէս Ամսթրալ 1911 Օգոստոս, էջ 484-485,

Կ. Պոլսոյ Պէշ-Սղուրի Հայոց Գերեզմանատունը. Հ. Գ. Գալէմբեքեանէ: Մինչև 1905-1906 թուականները «Կէչիտ» Մինասին միջակ մեծութեամբ քար կանգուն էր մար. այժմ կորուսած է:

2. Տապան Նեմգարին Սահակոսի Մարտի.
կողակցին որ էր դուստր Սըվազի Դաւթի.

Պօյտալ կէնճ էր աշխարհ մտած,
Մինչուկ հիմա ի՛նչ էք տեսած:
Եկածն անցաւ, բռնիք պահած
Ասոր վաղը կելլէ ձեռաց:
Սալթ վեց տարի կարգած կեցայ,
Տարի ու կէս խոցով անցայ:
Ճէռահի ձեռք հէլլաք հոյալ:
Մարմնոյն ճարը հիշ չի տեսայ,
Խային մահը ծիծէս զարկաւ,
Կէնճ արեւը մարեց տարաւ:
Խեղճ իմ՝ մայրս ողբով լցաւ,
Քրքրէրտանքըս ասորս տեսաւ:
Հոս եկողին քարըս նըշան.
Ձիս յիշելու աս տեսարան:
Կարօտ Նեմգար չունի բերան,
Գիրս է մենակ յորդորական:

18...

3. Մարիամ առաջին կին
Էճգանը Պետրոսի

Դածան մահ սուր մանգաղ ցաւ սաստիկ.
Ձի հայր մատաղ հասակ ու մանկիկ.
Ջարդ ու բուրդ՝ կը ցրվէ սուս լըռիկ.
Թէ աղքատ և հարուստ մեծ պըզտիկ:
Սա նոր հարս տուն մըտաւ զարդարուն.
Ջարդն եղաւ փուշ իրեն շուտ մահուն,
Առջինեկ մանչ զաւակ վառվըռուն.
Շատ տեսաւ որք թողուց իր տիրուն:

1808 Մայիս 23

Տապան հանգստեան խափամահի թաւ.
զուր Աղայի Ստեփանեան որ հանգեաւ
ի Տէր յամին 1817 Դեկտեմբերի 1:

4. Կենաց թիւը մահացուաց ո՞վ գիտէ.
Ե՛րբ կը խըզէ այն խնու Պարկեան մկրտը,
Աքօռն հսկել կրէ՛ Տիրոջ խըրտը,
Ձի չես գիտեր թէ ո՞ր քեզ մահ կը գիտէ:
Գծրապատանըս չորս դիւ հանգիստ բոլորած,
Վեց զաւակօք ուրախ զուարթ կապրէի:
Ո՛հ զոհ սրտիւ ինչ երջանիկ հայր էի.
Հոգւոյ մարմնոյ սուրբ պարտքերուս նուիրած:
Ինչպէս փչեց այն մահաբեր խորշակը,
Ձիս թողմեցուց ու զլորեց յայս տապան.
Թաւաւ հոգիս անդին մարմինս ի խապան:
Ո՛չ մեծ համբաւ, ոչ ճոխութիւն քեզ կ'օգտեն,

Անվերջ ծովու յաւիտենին հալոցին:
Վաթսուն եւ հինգ տարուան հակիրճ մի...
[շոցին.]

Ըրած բարիքս են որ միայն հոս հետ են:
Անցաւորիդ այս մահաբաժան կանգնեցաւ,
Ձըլլայ մտքդ հանես մահն և դատաստան:
Մի մ'ալ քեզ կը բացվի այս ծառաստան.
Եւ կը յանգին սուտ բերկրանքներ վիշտ...
ու ցաւ:

Ազնուագարմ Տոճէ Միսաքեանց դուստր
Մատիրոս աղայի համեստունին Նոնֆար՝
կողակցից Պետրոսեան հաջադործ Մինաս
աղայի խույուսմանց ի Զիմառա գիւղէ
Տիվրիկու:

5. Զգաստք կէնճ էր աշխարհ մտած,
Ինչուկ հիմա ի՛նչ էք տեսած:
Եկածն անցաւ շունիք պահած,
Ասոր վաղը կելլէ ձեռաց:
Յիսուն տարի աշխարհ կեցած,
Տարիուկէս խօսած անցած,
Բժիշկներէն ճար չի տեսած,
Եկած ներքեւ հողոյն մտած,
Անգուծ մահը սրտիս զարկած.
Կէնճ արեւ մարեց տարաւ:
Խեղճ իմ՝ այրս ողբով լցաւ:
Տունէն տեղէն բաժան(ե)ցաւ:
Հոս էկողին քարըս նըշան,
Ձիս յիշելու այս տեսարան,
Կարօտ Նոնֆարն չունի բերան:
Գիրս է մինակ յորդորական:

Տեառն

Հայոց 1819 Սեպտեմբ. 1
ՌԵԻԸ ԻԴ

Թագունի եկէ. կին էճգանը Պետրոսին:

6. Տաղար գեղեցիկ՝ զարդարուն,
Դարի մը զուխը գունգուն.
Ճընճուղեքն ծրգաբան սիրելի
Քուրդտիքս առնելով փարելի.
Դարխտ էր տեսարան ճեմելի
Ես նըտտած մէջին փայլէի
Յանկարծ ձայն մըրըրկի վերահաս
Պատեց զիս՝ եղաւ ինձ պատուհաս
Կործանեց տարաւ զիս մահըս այս
Ի՛նչ ըսեմ՝ ի՛նչ եղաւ, է՛նչ էր տոս:
1832 Յունիս

Գերեզման ազնիւ կտորիճ Նազարէթեան

**Սիրերէշ Կոմիտասին որ փեսայ էր Հայէկլի
պատուաւոր Եւսուով Մարտիրոսին:**

7. Անցաւոր եղբարք կտրին հասակաւ
Մի խաբար կըսեմ կեանքը փնացաւ
Ամենուն խըրատ տեղը հոս եղաւ.
Ձան կուտամ քարէս, ձեզ ալ մտեցաւ:
Ապրուստը աղէկ նոր աշխարհ մըտայ.
Վայելու խըտար ատեն շունեցայ:

Սարսափի մահըս առջեւ տեսայ.
Երկու տարվան մէջ նորէն դուրս ելայ:
Մանկիկ մէկ զաւակով ընկերըս այրի,
Գիտեմ որ կու լայ, օրն ի բուն կ'երի:
Ծընողաց տունը թող միտթարվի,
Ձիս չի մոռնալով հոգւոյս ողորմի:
Վախճանեցաւ տարիքը երսուն:

1883 սեպտեմբեր 27

8. Ակնայ գիւղէն Կամրիկապի
Միտաքեան թէմպլքիճի Սարգիս
Աղայի դուտոր Խակուհի Տուտու

Ո՛վ տէր իմ Յիսուս լսէ իմ ձայնի,
Այս խաւար բանտէն կը գոչեմ քեզի:
Դուն միտթարէ ծնողքս եղկելի,
Մէջ հատիկ որբուկս կը յանձնեմ քեզի:
Բարեւ մուծեցաւ կեանքս կորուսի.

Մարմինս հոգ զարծաւ ոսկերքս փոշի:
Քեզ՝ իմ ապաւնն Յիսուս իմ և յոյս
Դուն նորաստեղծէ զիս յաւուր մեծի:
Յամի տեառն 1836 և ի 1 օգոսի.

**Սիրականեան Սարգիս Նիկողայոս Ա.
ղայի որդի Եփրեմ:**

9. Երբ կը ծաղկէի

Ես վարդի նրման,
Արմատէս չորցուց
Ձիս մահըն դաժան.
Մանուկ էի ես
Ինը տարեկան,
Կարճըցուց օրերըս
Խոթեց յայս տապան.
Բայց շատ մի լաք դուք,
Ծնողք սիրական,
Յիսուսըն է յոյսըս
Ձի գրկեր զիս Ան.
Յամի Տեառն 1836 Սեպտ. 30.

**Սիրականեան Սարգիս Նիկողայոս Ա.
ղայի դուտոր Խակուհի:**

10. Անթին մահուան

Ումն ինծի հասաւ,
Անուշիկ արեւըս
Ինձի շատ տեսաւ.
Կ'աղաչեմ, փրկի՛նքս,
Այս խաւար բանտէն,
Անմահ կեանքով զիս
Ողջեցուր նորէն
Հարս եկայ քեզի ես
Յիսուս իմ Յիսուս,
Պզտիկ է տարիքըս
Բայց մեծ է յոյսըս:
Յամի Տեառն 1886 Սեպտ. 14.

Էջմէրճեան Յարութիւն:

11. Ո՛վ մարդ ո՛ր ես՝ գործքդ ի՞նչ է,
Եկար աշխարհ մահըդ հետ է:
Ինչ սէրմի է առած ես քե,
Լեցուն լահը՝ տալու տեղն է:
Ես Յարութիւնս՝ ողջ ի՞նչ տեսայ.
Եէզմիշ երկու տարի կեցայ.
Ուղղափառի զաւակ եղայ.
Կեանքս պրծաւ հողը մտայ:
Հինգ հատ զաւակ ողջ թողուցի
Որ զիս յիշեն՝ որդւոց որդի:
Ո՛վ բարեկամք՝ իմ սիրելի
ձեր սէրն ըլլայ աղօթք յարգի:
Յամի Փրկչին 1839
յունիսի 5

12. Էլզէի ուղունեան Պողոսի
Դուտոր Սրբուհի, կողակից
Փէօշեան պարոն Արթիւր
Ո՛վ անգութ մահ միշտ թշնամի
չունիս հիշ գութ մարդկան ազգի:
Ոչ մանուկի ոչ ալ կէնճի
չես ի տար ժու՛մ երկան ապրի:
Երսուն երկու եղաւ տարիս
չորս էր զաւակ խնտում սրտիս:
Որք մընացին կարօտ ալքիս
լան ու ողբան՝ յիշեն միշտ զիս:
Ի՞նչ խնտում է սա աշխարհին
որ քիչ տանն կայ եկողին:
Խըրատ դու տամ ես ճահիլին,
քարըս նըլան իրենց ալքին:
Գլխաւորիս սիրող աղբուր,
զիտեմ որ զիս պօշ ի թողուր:
Հանգիստ հոգւոյս տալով մաքուր
ծաբաւու եմ՝ միշտ կ'ուզեմ շուր:
1841 հունվարի 8

էղէի Ուզունեան կամ Ուզուն Էթէք ընտանիքը զաղատացի ծագումով, համաբաւար էր իր հարստութեամբ Կ. Պոլսոյ մէջ շուրջ երկու դար առաջ:

Այժմ Էթիքնէի մէջ այս գերդաստանն ճիւղացողներ կը գտնուին, բաւական բարեկեցիկ, որոնք բոլորովին օտարացած են. կը ստորագրեն d'Eteck և ամէնուն կը պարծին թէ եւրոպական ծագում ունին:

13. Յովսէփ Էնգսթրանս կործն անման, հոս է նայեցէք ձեզ բացաւ բերան: Ժուռ գալու կ'իլլաք աղւոր հեմարան միտք դէք ով դուք՝ քարն է տեսարան: Ատեն մը ես ալ՝ ձեզ էի նման, կը զարդարվէի սիրուն սիրական: Երբ երսունը հինկ եղայ տարեկան նետահար գացի. խըտով մահական: Փետտութեան օրերս դէմքս ի՛նչ եկան, թո՛ղ ըսին հարսը՝ մեկար երևան: Ե՛լ աս աշխըլքէ՛ հանգիս ի տապան տընեցող սուգ աս է հըրաման: Կամաց Աստուծոյ ըսելիք չ'ունիմ, որչափ սուգ պահէք ցաւով կը տանջիք: Կարօտ եմ ձեզի վըրաս չի լայիք առ Աստուած աղերս միշտ կատարէիք: Փոխեցաւ 1846 ի փետրվար 5

Ասէ է իր 45-50 տարի առաջ Գերեզմանատունները պոռոյտի կամ զբօսանքի տեղեր համարուած էին: Համեստ և նոյն իսկ բարեկեցիկ ընտանիքներ, կերակուրով և բուսիլիքով կ'երթային իրենց պապերուն գերեզմաններուն ջուլ, բարձր և սաղարթաւիտ ծառերուն հովանիին ներքեւ, (ընդհանրապէս կրակի և տօն օրեր) ժամանակ անցնելու և զբօսելու: Սգաւոր մամիկներ «Հոգուհաց» կը բամնէին աղաքատներուն սովորաբար «հալանճի աւլմախ» և հելուայ, իսկ պանդուխտ գաւառացի եղբայրներ՝ սեխ մը կամ ձմեռուկ մը մէջ քանի մասերու բաժնելով, աղերս արկու ձայնով մը ասդիին անդիին կը հրաւիրէին որպէս զի ուստն և ողորմիս մը զրուցեն իրենց մեռեալներուն հոգւոյն:

Բանկալթիի գերեզմանատունը համբաւաւոր էր իր «մարթաւալճի» «մասալճի» շուրջ կամ կատակախօս այցելուներով

որոնք իրիկուան դէմ խմբուելով հոն, բուլորակներ կազմած ծառերու տակ, հին անցուցարմեր և դէպքեր կը պատմէին իրարու, կը վիճարանէին ու կը կատակէին մանաւանդ:

Այս այցելուներէն նշանաւոր էին իրենց սրախօսութիւններով և կատակներով մեր լսածներէն հետեւեալները. Տէտէ Ստեփան, Վարժապետ Յակոբ, Զիւլէքի Միւրս, Եւահուտի Զենթ, Քաթօլիկ Մանուկ, Հէյալի թագաւոր, Գուրպան Յուսէփ և այլն:

14. Լացէք որդացէք անցաւոր համայն, իմ ազգաւոր խորին դամբարան: Հեղինէ դուստր ցաւովք անգարման, բուն դաւաթիացի սափրիչ Գրիգորեան: Մնացի ես որք մօրէս սիրական, ի տես վեց ամաց դառն հեծութեան: Թէպէտ հարսնացայ յասն վեշտասան երեւցաւ վրաս վեց տարւոյ շրջան: Բայց շատ քիչ տեսայ օր վայելչութեան. ուրիշ ժամանակ միշտ եղբայրական: Ութն ամիս ինկայ անկողնոյ բերան. աշխարհիս փառքը հանցայ միշտ ունայն: Ո՛հ քսան երկու ամաց լրման մատուցեցայ անգուրթ մանգաղի մահուան: Սուգ մեծ թողուք ընտանեաց համայն, որք անմիթար սեւզգեաց կու լան: Յիսուս իմ, լոյս իմ, Աստուած գթութեան Պսակեալ հոգիս փառքը անվախճան:

Յամի Տեառն 1849 Յուլիս 2

15. Իմ բարեկամ, բարի եկիր. իմ հետ խօսէ, ուրախացիր: Ճշմարտութեան սիրող եղիր, սրտութենէ դու հեռացիր: Առ աշխարհըդ անցաւոր է, հոգիդ մեղաց մաքուր պահէ: Կարօտելոց շնորհ արէ: Եկիւ՛նք խօսքը, դուն կատարէ: Իս եմ ի Սկիւտ քաղաքէ և շանիկեան հօշիւ ազգէ. իմ հօր անուն Նիկողոս է: Իսկ իմ անուն մհի. Յովհաննէս է: Իս կարօտ եմ մէկ հայր մերի, որ հանգեալ եմ այս տապաւնի: Թէ որ անոնք զուք ինձ բարի Աստր ինծի, վազն ձեզի:

Ամ տեւ. 1853 ապրիլ 21.

Մեծապատիւ Զուպովսկիի Յովսէփ Ա-
դայի Հանգուցեալ:

16. Ո՛վ անցաւոր ինչ կը խորհիս:

ինչպէս ցաւոտ մարմին ունիս:
Բոլոր մէկէն ահա անցաւ,
հիմակ վիճակ ունիմ անցաւ:
Տարիքս եղաւ վաթսուսն և վեց,
ծրք գիտ Աստուած իրեն կառնեց:
Թէն գիտ ախտ ոտնառութեան
ոհ զլորեց յայս զուր մահուան:
Մարդիկ կու գան մարդիկ կերթան,
իսկ ըրածնին միշտ կը մնան:
Ասպէս այս մարդիկ կը մնանին,
այլ բարի գործք մեր յի թողմին:
Ուստի անանկ կեանքն է երկար,
երկու կենաց կըլլայ յարմար:
Երբոր յիշես զիս ի բարին
քու հոգւոյդ ալ կ'առնես բաժին:
Յամի տն. 1855 յուլիս 16.

է

17. Թէպէտ ութսուն վեց ամօք ապրեցայ
աշխարհին պէսպէս փորձերը տեսայ.
Եկեղեցական գործքնու մտայ.
Կերպ կերպ բարիքներ գործել ցանկացայ:
Բայց աւաղ եղբարք, հասաւ իմ վերայ.
Մահուան ժանգաղը, հնձեց զիս ահա:
Սարրաֆեան գարմէն Ստեփան աղա.
Միայն յիշատակս որդւոցս կը մնայ:
Թէպէտ ես մեռայ մարմնով հեռացայ.
Բայց իմ որդւովքս ողջ եմ յարակայ:
Անոնք մնացին փառք գարմիս անմահ.
անոնք կանգնեցին ինձ շիրիմ ահա:
Յամի տն. 1855 փետրվար 16.

է

18. Կարդացէք շիր(ի)մս, իմանաք ցաւս.
Մէջի մէի Շահապազ Տիկին Զախալէնց
Եկի ի Պոլիս չորս որք զաւակօք,
որ վերջը դառնամ երկիրս շահօք:
Եղաւ ինծի շահ, ցաւ մը անդարման.
Լացին ողբացին որբերս ողբաձայն:
Բաց ի Աստուծոյ ոչ կայ յոյս որբոցս
այն եղ և կրակ անբուժելի ցաւոցս:
Շատ աշխատեցայ չգտայ դարման.
վերջը զիս ձեցեց պանդուխտ գերեզման.
Ով ոք ընթեռնու և ասէ հայր մեր
լուսեղէն պսակօք կողէ դրախտ՝ Տէր:
Յամի տն. 1862 օգոստ. 15.

Յաջորդ յօդուածով պիտի խօսինք մի-
ննոյն շրջանին յօրինուած զրարար ոտա-
նաւորներու մասին:

Գ. ԼԵԱՍԵՐ

→ ←

ՄԱՐԻԱ ՍՏԵԼԼԱ

ԱՌԱՍՈՊԵԼԻԿ ՄԸ

Անգամ մը կար ու չըկար
կար օրիորդ մը մնունի անունով.
— Զանի շատ լաւ կը ճանչնայի. —
կը բռնակէր պարտէզ մը նէ,
Բայց զըրատուն մ'էր այն պարտէզն:
Ամուսնեաւ տեղ հոս ու հոն
կը տեսնէր ծաղկաքաղիներ,
Ծաղկաներու տեղ՝ ծաղկնփունջ,
Արեւի տեղ կը փայլէին
Օրինակներ ու գործեր վեհ մարտերու
Եւ հոյանուն կիներու:
Աշխարհի տեղ կը տեսնէր
Աշխարհացոյց, Պապուժեանց,
Իշխանութեանց եւ արքունեանց
Մէջէն առաջ կ'երթըցուէր:
Հոն փոխանակ ողջներուն՝
Մեռելներուն հետ կը խօսուէր:
Եւ փոխանակ փախստական տարիներուն
կը հաշուէին հինգամսակներն:
Երբ օրիորդ մնունին
Գըրատունէն դուրս ելաւ,
— Ի՞նչպէս ալ դեռ կը յիշէ այն ժամանակն -
Դեր աղջնակ մըն էր ալ,
Մարդոտայնով զարդարուած
Եւ չըպարտած փոշիով:
Եւ անտվար լեզու մը նէ կը խօսէր,
Լեզու մ'որ ալ չի գործածուիր:
Եւ յետոյ, երբ որ նէ խօսիլ կը սկսէր,
Տըպագրուած թուղթ կ'ըլլէր իր բերանէն:
Նէ ինչ բանի ալ դպչէր՝
Տըպագրուած թուղթ կ'ըլլար:
Մարդոց ծիծաղը դուք կրնաք գուշակել:
Համարելով թէ անոնք զինք կը ծաղրեն,
կը սկսէր լալ, եւ իր թափած արցունքներն
Թանաք էին:

Թերեւս քիչ քիչ ըլլայ
Նէ ինքը կոյտ մը հաւասար թերթերու
Զայն պիտ' առնեն, կազմեն հատոր մ'աղուորիկ